

	Nyugat Szlovákia	Dunántúl	Duna-Tisza közep Pest Pilis Solt nélkül	Tisza Balp. Kelet Alföld	Kelet Szlovákia	Tisza Maros szöge	Erdey	Őrsze sen	nyers szám 1000 ben	Buda Pest % ösz szesből	Pest-Pilis Solt % Bp nélkül ösz szesből
Közlekedési Hivatalnok	13.1	21.0	13.6	13.1	13.0	13.7	12.5	100.0	12	30.3	7.7
SZABAD ÉRTELMI SÉG											
Mérnök	12.4	13.5	14.2	16.6	10.7	9.8	22.8	100.0	0.4	65.0	3.1
Orvos	13.1	18.9	13.9	15.3	11.4	12.8	14.6	100.0	3.7	26.9	4.7
Ügyvéd	12.3	17.0	15.4	15.9	11.9	13.0	14.5	100.0	4.8	25.4	3.5
Ujságíró	10.4	20.1	19.1	15.4	4.7	19.1	11.2	100.0	0.4	63.4	4.4
Színész	7.7	17.3	16.3	16.3	13.3	13.9	15.4	100.0	1.4	27.0	2.9
KÖZALKALM. ÉRTELMI SÉG											
Pap	15.1	10.9	4.7	15.5	13.5	12.2	28.1	100.0	11	0.8	2.7
Tanító	13.0	20.7	10.0	14.3	13.0	11.8	17.1	100.0	22	4.7	5.2
Tanár	12.9	18.6	14.1	13.6	12.1	7.9	20.8	100.0	3	17.1	4.9

Melegh Attila PhD, szociológus-demográfus

Közép- és Kelet-Európai identitások a globális hierarchiák kontextusában

Sok szeretettel köszöntök mindenkit. Annyiban a tudásjavak áramlásához szeretnék hozzászólni, hogy tudásszociológiai problémákról lesz szó, abban az értelemben, hogy bizonyos kognitív szerkezeteket próbálunk meg elemezni és értelmezni. A másik dolog az az, hogy a társadalomtudományok szerepe az elemzett kognitív szerkezetekben rendkívül fontos. A probléma már hosszabb ideje velem van. Sokat foglalkoztam népesedési szövegekkel, és mind a mai napig nagyon sokat foglalkozom vándorlók identitásával. A másik szempont, ami engem hosszabb ideje érdekel már, az a nacionalizmus, illetve a rasszizmus Kelet-Európában, mert úgy gondolom, hogy itt bizonyos dolgok értelmezéséhez még hozzá kellene nyúlni. A harmadik dolog, és talán ez a legfontosabb, az az identitásoknak, az identitásokat mindjárt közelebbről meg fogom határozni, Bahtyn alapján két kíváncsi van az identitások elemzésekor, az egyik a társadalmiság, a másik pedig a történetiség. Ez a kettő szokott elmaradni. Az alapproblémám az az, hogy a kelet-európai identitások, legyenek azok kollektív, vagy egyéni identitások, azokat nem helyezük el a kellő kontextusba. Magyarul: beszélünk nemzeti identitásról, anélkül, hogy ezt elhelyeznénk globális kontextusba. Beszélünk más típusú kollektív identitásokról Kelet-Európában, de ezeket úgyszintén nem helyezük el a globális kontextusban, vagy Bahtynnal szólva nem helyezük el őket egy globális dialógusban. Azt gondolom, hogy ez a dolog rendkívül fontos lépés lenne ahhoz, hogy bizonyos dolgokat meg tudjunk válaszolni, illetve bizonyos kérdéseket fel tudjunk tenni. Az előadás során három dolgot próbálok meg megtenni. Az első dolog, néhány módszertani problémát szeretnék tisztázni, a második, hogy a kollektív identitásra vonatkozóan, a kollektív

kelet-európai identitásokra vonatkozóan szeretnék néhány megállapítást tenni, majd az egyéni identitásokról lesz szó ugyanezen kontextusokban, és a végén arra keresem a választ, hogy milyen dialógusbeli csapdák alakulhatnak ki

Az első dolog a társadalmiság kérdése. És itt a legfontosabb dolog ugye, ami a szociológiában már közkeletűvé vált, a diskurzus fogalmának a használata, illetve – és ez számomra rendkívül fontos – a diskurzus, mint egy hatalmi szerkezet, amely megadja számunkra a kategóriákat, amik mentén el tudjuk gondolni magunkat egyáltalán. Ezt szeretném összekapcsolni azzal a kritikával, ami az elmúlt húsz évben alakult ki, vagy harminc évben, posztkoloniális kritikaként került a köztudatba. Ez az irányzat tudatosan vizsgálni kezdte, hogy a különböző térségek közötti társadalmi kapcsolatokat milyen diskurzusok irányították, ezeknek a diskurzusoknak milyen következményei vannak. Ez az egyik nagyon fontos dolog. A másik, csak hangsúlyozni szeretném, megoldani nem tudom ilyen rövid előadásban, ez a történetiség problémája. Itt a szöveg hagyományoknak és a lokális térnek rendkívül nagy szerepe van. Csak utalnék az előző előadásra, hogy mennyire bonyolult terekben mozgunk, és ezt figyelembe kell venni a konkrét elemzésekben. Itt most nem lesz mód, hogy ezt bővebben kifejtsem.

A következő fontos szempont számomra az, hogy a klasszikus szociológiai hagyományra szeretnék visszatérni azzal, hogy egyszerre szeretném elemezni a társadalmi struktúrát és a társadalmi képzeteket. Jelen esetben a hierarchikus szerkezeteket és a hierarchikus képzeteket. A globális diskurzusok esetében, azt fontos vizsgálni, hogy miképpen kapcsolódik össze a világ hierarchikus szerveződése a hierarchiáról alkotott képzetekkel. A kölcsönös összefüggést szeretném itt hangsúlyozni, mert nem szeretnék belemenni egy teljesen tautologikus vitába, hogy melyik irányítja a másikat. Mind a kettő rendkívül fontos, és a megvalósulás folyamatát kell weberi értelemben elemeznünk. Weberi értelemben, ahogy ő a protestáns etikát elemezte.

Innentől kezdve az előadás már kezd egy kicsit világosabbá válni. Számomra a legfontosabb probléma, hogy globális hierarchiák figyelhetőek meg a világ társadalmában, amelyek a világkapitalizmus egyenlőtlen fejlődésével közvetlenül magyarázhatóak. Vannak kognitív hierarchikus tudatok. Tehát hierarchikusan próbálunk meg beszélni saját magunkról, és így elemezzük magunkat, és engem leginkább az érdekel rendes kelet-európaiként, hogy a hierarchiák különböző szintjein, hogyan tudunk ebben mozogni.

A következő dolog, megint csak kijelentésszerűen, amit el szeretnék mondani, az, hogy van egy óriási vita a baloldali szociológiában egy hosszú-hosszú vita, amely a domináns hegemon diskurzus szerepével foglalkozik? Ki hogyan beszélhet a domináns diskurzus keretében? Vannak-e ellendiskurzusok, miellenállási formák érvényesülhetnek. Egyáltalán, van-e alternatív beszédlehetőségünk, ha a kategóriákat a diskurzus adja számunkra. Én azt gondolom, hogy szociológiai szempontból nem az érdekes, hogy van-e ellenállás, meg sikerül-e ezt kicsit átalakítani a diskurzust, hanem számomra mindig az a legérdekesebb, hogy ebben a térben hogyan próbálunk meg mozogni. Tehát annak van szociológiája, hogy próbálunk ebben majd helyezkedni. És ebben a helyezkedésben nyilván a kelet-európai perspektívák érdekelnek. Ezek mentén szeretnék az így kialakuló dialógusszerű csapdákról beszélni. Bizonyos paradoxonok foglalkoztatnak. Az egyik az, hogy a rasszizmus és az erőszakos nacionalizmus paradox módon akkor terjed Kelet-Európában, mikor európaizálás zajlik. És ez fejtörést okozott többek számára, hogy ez hogyan is lehetséges. Én azt gondolom szociológusként, ilyenkor mindig azt kell, hogy nézzem, ha a kettő egyszerre van jelen, akkor lehet, hogy így közük van egymáshoz. Lehet, hogy az európaizálás is részben összefüggésbe hozható az előbb említett jelenségekkel.

A másik az, hogy miben állhat az új nacionalizmusnak a sikere? Ami persze nem csak Magyarországon jelenik meg. A siker alatt nem azt értem, hogy most a választói magatartásban ez hogyan jelenik meg, hanem, hogy bizonyos kognitív perspektívákat mennyire sikerült kialakítani, Lengyelországtól Magyarorszáig. Például Lengyel Györgynek van egy elemzése a kelet-európai és a nyugat-európai elitéről, ahol kiderül, hogy a kelet-európai elit szignifikánsan kevésbé támogatja például Európa egységesítését, mint a nyugt-európai elit. Tehát van egy csomó ilyen paradoxon, ami engem érdekel, és azt gondolom, hogy az alábbiakban elemzendő keret segít majd az értelmezésben.

A keret, amiről én már hosszabban többször írtam, meg szóltam, az a bizonyos Kelet-Nyugat lejtő. A Kelet-Nyugat lejtő volt számomra az első olyan metafora, ami segített leírni ezt a hierarchikus gondolkodásmódot, amely szerint minél keletebbre haladok, annál kevésbé civilizált területekre érek. Van egy ilyen civilizáltságbeli lejtő, egy ilyen képzeletbeli lejtő. Azt lehet mondani, ez a Kelet-Európa lejtő, vagy a Kelet-Nyugat lejtő ez már hosszabb ideje velünk van, minimum száz évet visszafelé könnyedén meg tudunk tenni, tehát a szöveghagyományokat, ha nézzük, akkor megtalálható. És ez a bizonyos lejtő ez egy nagyon-nagyon masszív hagyomány, amely a különböző településeket és közösségeket hierarchikus rendbe illeszti. Szeretném hangsúlyozni, hogy a konkrét hierarchikus rendben nem egyezik meg mindenki, ebben nincs konszenzus, hanem az a lényeg, hogy mindenki használja ezt a gondolatot. Tehát például magyar-román viszonylatban ez attól függ, hogy ki milyen irányba néz? Most Beszarábia irányába néznek-e Romániából, mert akkor ez nyilvánvalóan egy adott lefelé tekintő perspektívát jelent. Ezt a perspektívát Magyarország esetében Románia felé próbálják meg érvényesíteni, vagy éppen Jugoszlávia felbomlása kapcsán, tehát a szlovén-horvát, szerb identitásokban. A lényeg a lényeg, az, hogy a hierarchia nem kérdőjeleződik meg. A hierarchikus gondolkodás az nincsen féltreteve.

Ami számomra megoldott több kérdést ez ügyben, az Karl Mannheimnek egy szövege. Karl Mannheimnek az Ideológia és utópiákban van egy tipológiája az utópikus tudatra vonatkozóan. És van neki egy nagyon rövid, Mannheimhez méltóan van egy nagyon rövid, de nagyon velős elemzés, amit ő liberális humanitárius utópiának nevezett. Félreértés ne essék, itt az ő elnevezését használom, aminek ugye az a lényege, hogy leírja azt a kognitív mechanizmust, ahogy ezek a lejtők, ezek a civilizáltsági lejtők fölállíthatóak. Nagyon röviden megint itt a szöveg, csak utalni tudok rá, a lényeg az az, hogy van egy bizonyos eszme, ami lehet a civilizáltság állapota maga, és az eszméhez való távolságban mérjük meg, és a társadalomtudományban ez nagyon régi hagyomány, mérjük meg a különböző társadalmi csoportokat és az országot. Annyira erős ez a hagyomány, hogy az első, számomra eklatáns példát a 18. század végén Marcus-nál találtam meg, amikor pontosan végigrajzolták, végig elemezték ezt, de hogyha megnézzük a szociológia klasszikusait, ez a fajta gondolat, hogy eszerint kell rangsorolni az országokat, és a különböző társadalmi csoportokat, az rendkívül általános. A lényeg itt, az eszme elérhetetlen, és itt van egy mérce, az pedig a távolsággal függ össze. Rendkívül dinamikus tudatforma. Én azt gondolom, hogy ez a tudatforma messze a legerősebb, ezzel kell mindenképpen foglalkoznunk, illetve ehhez képest próbálják a politikusok magukat a versenyben.

Most jön a melléklethez csatolt előadásrész. Az első pici részben a kollektív identitásokról beszélnek egy kicsit, amit úgy neveznek, hogy a kollektív identitásokat itt most főként a perspektíva szót fogom használni. Milyen perspektívája van a különböző szereplőknek arra vonatkozóan, hogy a hierarchiában hol vannak, és mit szeretnének elérni.

Amivel foglalkozni szeretnék, az kifejezetten a köztes kelet-európai identitás, ahol én legalábbis, ennél sokkal bonyolultabb a dolog, és hogyha apró lépésben belemerülök, akkor még többet lehetne itt tenni. De mégis, főbb típusok szerint én a következő perspektívákat tudtam meghatározni. Megmondom még egyszer tehát, hogy hosszú sajtóelemzések vannak mögötte, hosszú szöveghagyományok vannak, a magyar szociológusokból többen is részt vettek, tehát benne vagyunk ebben a dologban, és a magyar közbeszédnek még számos más eleme. Az első a perspektíva, a modernizáció perspektívája. A modernizáció perspektívája az annyiban érdekes, hogy teljes egészében tisztában van azzal, illetve abból indul ki, hogy a civilizáltsági szempontból az adott ország még nem felel meg a lehető legmagasabb kívánalmaknak, ahogy azt elgondolják, de megteheti ezeket a lépéseket aprólékos sziszifuszi munkával. Ebben a mellékletben a lengyel elnöknek, tehát a 2004-es EU választások kapcsán csináltam hosszabb elemzést, a lengyel elnöknek, az akkori lengyel elnöknek az egyik szövege, amit el lehet olvasni a mellékletben. A következő, ami nagyon fontos, amit én úgy nevezek, hogy a saját társadalom orientalizálása. A saját társadalom orientalizálódása alatt azt értem, hogy a beszélő, aki ebben helyezkedik, a beszélő társadalmi csoport, vagy értelmiségi csoport, amikor elhelyezi magát, akkor úgy beszél magáról, hogy én szeretnék e felé a bizonyos civilizációs eszme felé haladni, ellenben nagyon nagy problémák vannak a helyi társadalomban, amely helyi társadalom meglehetősen keleti hozzáánk képest. Ezt neveztem én a saját társadalom orientalizálásának. A legekleatásabb példa, most a 2004-es választásokat vesszük, az SZDSZ-nek az a propagandája volt, ez az európai vonat. Azt hirdették, hogy mit kell magunk mögött hagyni keletiként ahhoz, hogy Európához csatlakozhassunk. És a következő szlogeneket adta meg ehhez: ne lopj, ne szemetelj, szöveg, de ezt persze hosszasan idézhetném még.

A következő, ami számomra rendkívül fontos, az a nacionalizmus a többarcúsága. Hogy többféle nacionalizmus van, ma nagyon nehéz elhelyezni őket. Én azt gondolom, hogy a nacionalizmus eleve erre a hierarchikus világra adott válaszként értelmezhető. Ezt neveztem én korábban lefelé néző kisimperializmusnak. Ez alatt azt értem, hogy ezt az identitásbeli problémát, hogy nem én vagyok a fejlettség legmagasabb szintjén, úgy oldom meg a magam számára, vagy a beszélő úgy próbálja meg megoldani, hogy elkezd lefele nézni, és azt mondja, én tulajdonképpen európai vagyok. Európaiságomban leginkább a rossz történelmi fejlődés akadályozott meg, és engedtessek meg nekem, hogy én rendes európaiként viselkedjem. Magyarul, például lefelé nézve, azokat az igényeket és jogokat formálhassam a magam számára, mint amit nyugaton formálnak más irányban. A magyar státustörvény kapcsán lehetett erre a perspektívára nagyon élesen rálátni.

A következő tudatformát szintén nacionalizmusként értelmezzük, azonban ennek más a dinamikája nagyon sok szempontból. Ekkor "vertikálisan" próbál meg a hierarchiából kimenekülni a beszélő. Ezért ezt nevezhetjük vertikális menekülésnek. Ilyenkor a lejtős helyzetből úgy próbál kimenekülni, hogy van egy olyan nemzeti ontológia, amely mentén ez az ország, legyen ez akár Lengyelország, Magyarország felfelé irányba kiléphet. Más szavakkal örök értékeket képviselnek, és nagyon fontos, hogy összeesküvés-elméleteket lehet ebből alkotni. Annyi történik, hogy felülről és alulról is fönnáll a gyarmatosítás veszélye, és ezzel szemben kell küzdeni. Ezt nevezném én az összehasonlító elemzések alapján klasszikus náci struktúrának, mert a náciak egyetértettek abban, hogy a Kelet és a Nyugat, egyszerre veszélyezteteti őket, és ezt a frusztráltságot ezzel próbálták megoldani.

Mik a következmények, és mik a csapdák? Megint csak nagyon röviden tudok erről beszélni. Három dolgot mondanék. Az egyik politikátörténetileg, hogyha megnézzük a magyarországi vagy kelet-európai rendszerváltásokat, akkor meg lehetne esetleg érteni, hogy melyik

rendszerelváltó elitek voltak azok, amelyek ebben a Kelet-Nyugat hierarchiában a Nyugathoz leginkább tudtak idomulni, és ennek mi a perspektívabeli háttere. A következő, ami talán még fontosabb, hogy én azt gondolom, hogy a két fő dialógus, ami például Magyarországon is jellemző, ez az önorientalizálás, illetve a kis imperializmus. Ez a két perspektíva tényleg nem hozható össze. Ezek egymást kizárják, mert ti. az egyik abból indul ki, amit a másik kiindulópontként sem tud elfogadni, és ennek a két perspektívának az ütközését láthatjuk nap mint nap.

A következő, ami számomra a legérdekesebb, és legfontosabb, az elemzésben is lehetett látni, hogy ennek a hierarchikus rendező elvnek vannak bizonyos következményei a rasszizmusra vonatkozóan is, illetve bizonyos csapdák, ennyiben hadd használjam, mert tényleg Hankiss Elemér volt, aki a társadalmi csapdát megírta, hadd beszéljek ezen dialógusbeli csapdákról. Zámoly esetében látható, hogy egyrészt nem értelmeződik, hogy honnan is jön a rasszizmus, miből ered. Zámoly esetében ti. mindenki egészen más irányba beszél. Felsorolnám a következőket, hogy mik az alaptények Zámoly kapcsán, amit a rasszizmussal összefüggésbe hozunk. Az első, van egy brit titkosszolgálati folyóirat, egy biztonságpolitikai folyóirat, amely elkezdett félni attól, hogy túl sok cigány bevándorló lesz Angliában, és hogy ebből menekültügyi precedens lesz. Ezért megjelentették azt a nagyon érdekes szöveget, hogy Zámoly kapcsán ki kikkel működik együtt. Tehát a francia baloldali kommunisták összekapcsolódnak az orosz KGB-vel, és az izraeli zsidókkal. Most erre az volt a liberális reakció, hogy a magyar kormány rendelte meg, amit abból a szempontból nem tudnék elfogadni, hogy akkora befolyása lenne bármelyik kelet-európai kormánynak arra, hogy csak így elhelyezze ezeket a cikkeket. Erre volt az a reakció, azért mondom, ez ilyen csapdaként működik, erre volt az a reakció, hogy a magyarországi liberális értelmiség levelet ír a francia kormányhoz, ami megint egy félrebeszéd, amelyben arra hivatkoznak, hogy a francia kormánynak milyen jó menekültügyi hagyományai vannak ez ügyben, és a legjobb lenne, hogyha ebben segítene nekünk. Fogadja be a zámolyi romákat. Majd a zámolyi romák képviselője szintén Európához fellebbez, ahhoz az Európához, amely éppen el akart tőle zárkózni. És közli, hogy a magyar jobboldali nacionalista kormány pedig ugye teljes egészében tág mellénnyel hirdeti, hogy lám-lám, gyerekek, ezek már meg is írták, hogy itt mi történik velünk. Kis európai nemzetek vagyunk, kis kelet-európai nemzetekkel milyen nagy összeesküvés történt. Ebből okuljon mindenki. Az érdekes számunkra, hogy itt lehet látni, hogy a rasszista diszkrimináció kapcsán milyen párbeszédalakul ki.

A következő, és emiatt 4-5 percet kérek még. A diskurzusok, mint jeleztem nem zárnak be teljesen minket. Nincs elvéve a szabadság, de mi nagyon erősen manőverezünk. Egyénileg is manőverezhetünk ebben, főként, hogyha ilyen nagy hierarchiákról van szó. Van egy elemzésem, Magyarországon még soha nem beszéltem erről, 45 interjú készült. Magyarországon a legkevesebb, főként az Egyesült Államokban és Oroszországban. Ennek az eredményét lehet látni a mellékletben. 25 narratívidentitás történetet elemeztem, és arra voltam kíváncsi, hogy ebbe a Kelet-Nyugat hierarchiákban helyezték el magukat az interjúalanyok. Azt néztem, hogy milyen beszéddel tudnak ők előállni ebben az esetben. A legfontosabb dolog az, hogy ezeknek a narratíváknak a száma nem végtelen, tehát meglehetősen jól körvonalazhatóak. Ezeket hermeneutikai elemzéssel körvonalazzuk, és akkor itt a mellékletben, a táblázatban nagyon jól meg lehet nézni, hogy milyen típusú narratívák álltak elő. Nem elemezném most egyenként még egyszer a narratívákat, az elnevezésük segít a megértésben. Hogy most ne töltsünk időt ezzel. Ellenben két dialógust elemeznék.

A dialógus alatt azt értem, hogy amikor Oroszországban, vagy Amerikában, vagy Magyarországon készítettem az interjúkat, és az interjúalanyok bizonyos szöveggel előálltak számomra, akkor megnéztem, hogy kik vannak párbeszédben egymással. Tehát kik tudnának egyáltalán azonos szövegmezők mentén beszélgetni egymással. Tehát megnéztem a táblát, hogy milyen narratívákat hoztak fel a saját interjúikban. Itt lehet látni a különböző fiktív neveket, és itt lehet nézni, két ilyen mezőt lehetett meghatározni. Az egyiket hidegháborús dialógusnak neveztem el, a másikat pedig globalizációs diskurzusnak, dialógusnak neveztem el. A hidegháborús dialógus az egy rendkívül érdekes dialógus, merthogy a következő főbb elemeket tartalmazza. Lehet beszélni nyelvet, valaki szakértője a másik területnek, illetve ideológiai vitában bocsátkoznak egymással, valamilyen kriminális történet zajlik (a nyugati idején, lefogják a vonaton, nincs meg az útlevele stb.), ezzel a történettel próbálja meg magát elhelyezni ebben. Vagy éppen Oroszországból hozott porszívót Budapestre, és véletlenül a rendőrkapitánynál köt ki vele. Ez a kriminalizált narratíva. Nagyon fontos a családi háttér mind Keleten, mind Nyugaton fontos dolog. Az is fontos, hogy szerelmi viszonyba lehet kerülni, vagy tolmácsként lehet bemutatkozni. Az nagyon érdekes a lejtő szempontjából, hogy a hidegháborús diskurzus ugyan tartja az elemeit ennek a hierarchikus szerkezetnek, de mégis egy sokkal kiegyenlítettebb diskurzus. Tudniillik, ha belegondolunk abba, hogy a másik térséghez való viszonyban én szeretném megtanulni a nyelvet, szeretnék szakértőjévé válni a másinak, illetve még szerelmi viszonyba is lehet kerülni, ez azt jelenti, hogy a másik elég valóságosan létezik. És ez a valóságos létezés ez egy rendkívül fontos dolog.

Ezzel szemben áll, és ez egy csapda, a globalizációs diskurzus. Érdekes módon, megint lehet látni, két alpnarratíva van, amit úgy lehetne jellemezni, az egyik az, hogy globális szakmai tudásom van, és ezzel próbálok meg érvényesülni. Ez az én történetem itt kelet-nyugati viszonylatban. Vagy pedig arról kezdek el beszélni, hogy fölfedezem az ismeretlent. Az volt az érdekes, hogy aki globális szakmáról kezdtem el beszélni, azok hirtelen rendkívül koloniális területre tértek át. Az egyik történet pl. arról szól, hogy egy globális üzlet, tehát egy szállodaláncnak a globális alkalmazottja vagy menedzsere mondja el, hogy mennyire nehezen ismerte meg ezt a barbár orosz elmét. És ebbe nem tudott betekinteni. Az elmékbe való belemenetel eleve rendkívül koloniális. Ezzel szemben egy orosz ellenzéki mondja el, visszafelé tekintve a kilencvenes évekre, ha Magyarországra jött, akkor ott barbárként kezelték. Egy orosz nő, aki sokat kutatott NATO ügyekben és sokat is utazott, ő meséli el, hogy tapogatják meg a vonaton, hogy ez orosz, és mégse medve, és egészen emberi kinézete van. Most ez egy nagyon érdekes dolog, hogy pont a dolog, amiről elvileg azt várnánk, hogy a nyitás lenne, ez érdekes dolog, egyre inkább bezár, vagy belevisz egy olyan dialógusba, ami rendkívül nehezen vezethet megállapodáshoz.

Az előadás legutolsó részét azt végképp lerövidíttem, és problémaként vetném fel. Ha a kelet-európai identitásokról beszélünk, akkor mindig elfeledkezünk a migránsokról. Bizonyos mértékig jogos, mert viszonylag alacsony a népességarányuk, de nagyon fontos lakmuspapírok, arra vonatkozóan, hogy milyen identitások alakíthatóak ki a küldő ország, a fogadó ország és a migráns háromszögében. És itt is nagyon érdekes ilyen dialógusbeli csapdákat lehet tetten érni. Ebből én csak kettőt említenék, ami egy hosszabb, nagyobb, most lezárult kutatásnak az eredménye, és az, amit Kovács Évával csináltunk együtt. Kettőt említenék, az egyik a tradicionalitás csapdája, a másik az emancipáció csapdája, ami szintén azért fontos, mert ezek a csapdák a hierarchikus tudattal hozhatók összefüggésbe, ezzel a bizonyos lejtőkkel hozhatók összefüggésbe, másképpen nem működnének. Az első a tradicionalitás csapdája, ami érdekes módon, más területeken is, de leginkább Ausztriával és Németországgal kapcsolatban figyelhető meg a török migránsok esetében. Ausztriában élő

török migránsok, a maguk kulturális mintája mentén megpróbálnak igazodni a hagyományos családi elvárásokhoz, és ez által egy olyan izolált térbe kerülnek be.

A másik az emancipáció csapdája, ez például a magyarországi migránsok esetében is jól megfigyelhető, és érdekes módon, a poszt-szovjet területekről érkező migránsoknál a legelterjedtebb. Ott vannak bevándorló nőkkel készített interjúink, ahol ugyanezt mondják erről, hogy tulajdonképpen azért kezdték el ezt az egész migrációs projektet, hogy idejőjjenek, és egy magasabb emancipációs szintre érjenek. És erre nagyon jó alkalom a nyugati férfi, keleti nő kapcsolat. Sose fordítva. De várakozásaikban csalódnak. Az történik, hogy ideérkeznek, és például a városi szakképzett ukrán nő egy lengyel farmon köt ki, ahol a legkonzervatívabb, kontextusba kerül bele.

Zárásként annyit szeretnék mondani, hogy az elemzés nem egyszerű, itt egy bizonyos szövevényel állunk szemben, amiből nagyon nehéz kilátni. Hogy ezekből a szögekből kilássunk, egyetlen dolog tud segíteni, hogy a különböző hierarchikus szinteket elkülönítjük, és egymásra reflektáltatjuk. Én azt gondolom, hogy az identitásvizsgálatokban, tehát pl. a nacionalizmus esetében, látnunk kell a globális kontextusokat. Nem úgy, hogy másutt mi történik, hanem az egymáshoz való viszonyokban kell látnunk őket. A nacionalizmus az egy viszonyrendszer. A következő lépés pedig az, hogy szépen lassan meg kell látnunk ezt a hierarchiát, és kell tudnunk rá reflektálni, és meg kell tudni találni benne a helyünket.